

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2016/17:33

av Hans Linde m.fl. (V)

med anledning av skr. 2015/16:182
Politiken för global utveckling i
genomförandet av Agenda 2030

1 Innehåll

1	Innehåll	1
2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Inledning	4
4	Politikens utformning	5
4.1	Utvärdering	5
4.2	Riksdagens roll och insyn	5
5	Målkonflikter och utvecklingshinder	6
5.1	Hunger, matsäkerhet och landgrabbing	7
5.2	Jämställdhet	8
5.3	Anständiga arbetsvillkor	9
5.4	Handel	11
5.5	Migration	12
5.6	Klimaträttvisa	14
5.7	Vapenexport	15
5.8	Skatteflykt	16

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Expertgruppen för biståndsanalys i uppdrag att göra återkommande utvärderingar av politiken för global utveckling (PGU) och Sveriges arbete med Agenda 2030 och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på hur riksdagen tydligare kan involveras i arbetet med att följa upp politiken för global utveckling (PGU) och Sveriges arbete med Agenda 2030 och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med tydliga förslag på hur man ska hantera de hinder för utveckling som beskrivs i skrivelsen och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta fram riktlinjer för det svenska utvecklingsarbetet som tydliggör att svenska biståndsmedel inte får bidra till landgrabbing och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag för att införliva frågor om landgrabbing i AP-fondernas etiska riktlinjer och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör ha som mål att minst 50 procent av biståndet ska gå till flickor och kvinnor och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör verka för att EU, relevanta FN-organ, Världsbanken och de regionala utvecklingsbankerna förstärker sitt jämställdhetsarbete med målet att minst 50 procent av allt utvecklingsarbete ska gå till flickor och kvinnor, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör öka andelen bistånd som avsätts för arbete med sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) till minst 10 procent av den totala biståndsbudgeten samt verka inom EU och FN för att övriga biståndsgivare följer Sveriges exempel, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på hur den ska öka insynen i den verksamhet som Exportkreditnämnden (EKN) och Svensk Exportkredit (SEK) bedriver och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på krav på risk- och konsekvensanalyser för myndigheters och statsägda bolags insatser inom utvecklingsarbetet och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med mer konkreta förslag på hur svenskt exportfrämjande ska bli samstämmt med politiken för global utveckling och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör slå fast att Sverige inte använder bistånd som påtryckningsmedel inom migrationspolitiken och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för en förändring av OECD:s biståndskommittés regler så att de inte tillåter

avräkningar från biståndet för mottagande av flyktingar, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Naturvårdsverket i uppdrag att som komplement till sin årliga officiella statistik över växthusgasutsläpp i Sverige som rapporteras till FN:s klimatkonvention även rapportera de konsumtionsbaserade utsläppen och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som innebär att den svenska krigsmaterieexporten blir samstämmig med Sveriges politik för global utveckling och inte motverkar en hållbar utveckling, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör arbeta aktivt för att EU ska anta direktiv om offentlig land-för-land-rapportering för multinationella företag inom alla sektorer och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör göra konsekvensanalyser av sina skatteavtal med utvecklingsländer utifrån ett rättighets- och fattigdomsperspektiv och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör upprätta offentliga register över företags verkliga ägare och förmånstagare när EU:s antipenningtvättsdirektiv genomförs i svensk lagstiftning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör arbeta för att ett mellanstatligt organ upprättas inom ramen för FN, där låg- och medelinkomstländer kan delta på lika villkor i diskussioner om skattesamarbete och åtgärder för att motverka kapital- och skatteflykt, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

3 Inledning

Det har gått 13 år sedan riksdagen antog propositionen Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling. Genom politiken för global utveckling, PGU, slog en enig riksdag fast att utvecklingspolitiken skulle genomsyras av ett rättighetsperspektiv och utgå från de fattigas perspektiv på utveckling. Samtidigt slog riksdagen fast att svensk politik måste vara samstämmig, alla politikområden måste bidra till att uppfylla utvecklingspolitikens mål om rättvis och hållbar global utveckling. Vänsterpartiet välkomnade PGU, och för oss är det centralt att svensk utvecklingspolitik utgår från PGU. För oss är det centralt att betona att internationell utvecklingspolitik handlar om mer än bara bistånd och att det råder samstämmighet mellan alla politikområden. PGU var visionär och nydanande när den kom. Flera länder och organisationer har de senaste åren utvecklat egna policyer och riktlinjer för samstämmighet. När världens stater 2015 enades kring nya hållbarhetsmål i Agenda 2030 återfanns samstämmigheten som bärande princip.

För att förstå hur utveckling skapas, eller motverkas, måste man analysera all politik som påverkar utveckling. Det är välkommet att de regeringar som suttit vid makten sedan PGU först antogs har uppdaterat och utvärderat politiken med jämna mellanrum. Att regeringen nu tagit initiativet att förstärka arbetet med PGU i Regeringskansliet är också välkommet och väcker nya förväntningar på att politiken ska få förnyad kraft.

De förändringar som regeringens nystart av PGU innebär handlar framför allt om hur arbetet ska organiseras och målen för det formuleras. Vänsterpartiet välkomnar att regeringen höjer ambitionerna genom organiseringen i Regeringskansliet, och att regeringen valt att utforma mer operativa mål som säger vad regeringen ska göra, snarare än vad som ska uppnås. Precis som Statskontoret påpekat, är det svårt att härleda effekter av utvecklingspolitiken, varför operativa mål är att föredra. Målen är dock ofta vagt formulerade och lågt satta. Det är också för tidigt att säga om organiseringen av arbete inom Regeringskansliet kommer att få önskad effekt.

13 år efter att PGU antogs är det uppenbart att svensk politik fortfarande inte är samstämmig. Tydligt är att de stora målkonflikterna och hindren för en kraftfull utvecklingspolitik kvarstår, och att det saknas konkreta förslag på hur de ska hanteras. Här finns vapenexporten, EU:s jordbrukspolitik och skatteflykten som några av de klarast lysande exemplen. Samtidigt har regeringen under mandatperioden tagit eller aviserat politiska beslut som går rakt emot målen i PGU. Oviljan att stå bakom offentlig land-för-land-rapportering på EU-nivå, avtalet med Turkiet för att stoppa människor på flykt, åtstramningarna av de svenska asyllagarna, exportsatsningen riktad till diktaturer och försäljningen av Vattenfalls kolgruvor är bara några av dem. Det är bra att PGU utvärderas, att ansvaret tydliggörs inom Regeringskansliet etc.

Men om svensk politik verkligen ska bli samstämmig och alla politikområden ska bidra till utveckling och fattigdomsbekämpning så krävs politisk vilja att i grunden förändra svensk politik på flera områden. I denna motion presenterar vi därför både Vänsterpartiets syn på hur arbetet med PGU kan utvecklas och utvärderas på ett tydligare och mer transparent sätt, och en rad konkreta förslag på hur svensk politik kan bli mer samstämmig.

4 Politikens utformning

Styrningen av PGU och hur man ska se till att politiken får genomslag på samtliga politikområden, så som är avsikten, har diskuterats sedan samstämmighetspolitiken introducerades. I regeringens nystart av PGU har man valt att koppla arbetet med PGU till målen i den nya hållbarhetsagendan och på samma gång involverat samtliga departement i framtagandet av interna handlingsplaner. En interdepartemental arbetsgrupp bestående av PGU-ansvariga på enhetschefsnivå från samtliga departement har också inrättats. Regeringen är tydlig med att nystarten av PGU är en ambitionshöjning, som också ska följas av ett kunskapslyft inom Regeringskansliet. När Statskontoret utvärderade styrningen av PGU konstaterade man att det handlar om ett svårstyrt politikområde med visionära målsättningar, varför mer operativa mål är att förespråka framför resultatmål. Man slår också fast att även om flera röster förespråkade att samordningen lyfts till ett mer övergripande plan på Statsrådsberedningen är det fortsatt rimligt att samordningen ligger kvar på Utrikesdepartementet som har den största kunskapen inom området. Vänsterpartiet delar Statskontorets bedömning och välkomnar att regeringen har valt att lyssna på kritiken. Att PGU knyts närmare Agenda 2030 är också välkommet och ytterligare ett argument för att låta samordningen stanna kvar på Utrikesdepartementet. I slutändan kommer dock genomslaget för politiken att vara beroende av hur högt den prioriteras av regeringen, och i det avseendet ger de ofta vagt formulerade och lågt satta målen tyvärr inte fog för några högre förhoppningar.

4.1 Utvärdering

Utvärderingen av PGU har gjorts av regeringen själv som redovisat sitt arbete i skrivelser till riksdagen. Det har varit välkomna och viktiga uppföljningar, men otillräckligt för ett så pass omfattande och viktigt politikområde. Statskontoret föreslår i sin utredning att en extern aktör ges i uppdrag att utvärdera politiken och menar att det finns flera aktörer som skulle kunna utföra uppdraget. Man nämner bl.a. Expertgruppen för biståndsanalys (EBA). Vänsterpartiet delar Statskontorets uppfattning och anser att arbetet med att genomföra PGU i framtiden också måste utvärderas av en oberoende utvärderingsinstans. Att regeringen utvärderar sig själv är inte trovärdigt. Att ge uppdraget till EBA skulle kunna ge den ökade trovärdighet som politikområdet behöver. Ett sådant uppdrag bör innehålla tydliga riktlinjer om att konsultera civilsamhället. Utvärderingen bör också samordnas med uppföljningen av Sveriges arbete med de nya utvecklingsmålen Agenda 2030 inför rapporteringen till FN:s högnivåforum för hållbar utveckling (HLPF). Regeringen bör ge Expertgruppen för biståndsanalys i uppdrag att göra återkommande utvärderingar av PGU och Sveriges arbete med Agenda 2030. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.2 Riksdagens roll och insyn

Riksdagen har hittills haft en begränsad roll i arbetet med PGU. När regeringen nu har en uttalad ambition att öka kännedomen om PGU vore ett naturligt steg att tydligare involvera riksdagen i genomförande och uppföljning av politiken. PGU har framför allt behandlats i utrikesutskottet, vilket rimmar illa med ambitioner om samstämmig politik

som ska involvera samtliga politikområden. Vänsterpartiet vill se en starkare involvering av riksdagen i sin helhet, där samtliga berörda politikområden finns representerade. Det skulle exempelvis kunna säkerställas genom tillsättandet av en parlamentarisk kommitté eller referensgrupp. Den skrivelse som här behandlas innehåller endast exempel från de handlingsplaner som departementet tagit fram. I en parlamentarisk kommitté eller referensgrupp skulle handlingsplanerna i sin helhet kunna behandlas och redovisas för allmänhet och intresseorganisationer. Regeringen bör återkomma med förslag på hur riksdagen tydligare kan involveras i arbetet med att följa upp PGU och Sveriges arbete med Agenda 2030. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Målkonflikter och utvecklingshinder

Regeringens skrivelse Politiken för global utveckling i genomförandet av Agenda 2030 innehåller en redovisning av regeringens arbete med tematiska PGU-områden kopplade till de globala målen. I redovisningen finns operativa mål för varje tematiskt område. Dessa mål behandlas mer ingående nedan.

Redovisningen lyfter även upp fem mål- och intressekonflikter. Regeringen beskriver arbetet med mål- och intressekonflikter som ”komplext och resursintensivt” samt att det innebär att ”målkonflikter behöver synliggöras och bli föremål för medvetna och övervägda val”. Trots det är endast en av de mål- och intressekonflikter som lyfts fram i skrivelsen formulerad som, och innehållande, en tydlig konflikt: ”satsningar på hållbar energi kontra fattigdomsbekämpning”. De övriga rör företagande på svåra marknader, hållbar konsumtion och produktion, krigsmaterielexport och skatteflykt. Regeringen beskriver inom dessa områden hur svenska företag har ett stort ansvar i att agera ansvarsfullt på svåra marknader, att konsumtion och produktion behöver ställas om för att bli mer hållbara, att exporten av krigsmateriel hotar en rättvis och hållbar utveckling samt att skatteflykt från fattiga länder hindrar utvecklingen. Ingenstans tydliggörs vilka intressen eller mål som står i konflikt med målen inom dessa områden. Vilka mål uppfyller man genom svenska företags bristande ansvar på svåra marknader, ohållbar konsumtion och produktion, krigsmaterielexporten eller skatteflykten? Detta trots att målkonflikter ska synliggöras och bli föremål för medvetna val. Det är inte svårt att föreställa sig vilka intressen och mål det handlar om, men det är en stor brist att de inte tydliggörs, för precis som regeringen skriver är det endast så de kan hanteras. Målen och intressena som hindrar en hållbar utveckling på dessa områden bidrar knappast till att främja utveckling eller hållbarhet på något vis och bör därför formuleras som hinder som ska motverkas, snarare än delar av målkonflikter. För det krävs dock en tydlig politik som varken nuvarande eller föregående regering velat driva. Regeringen bör återkomma med tydliga förslag på hur man ska hantera de hinder för utveckling som beskrivs i skrivelsen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.1 Hunger, matsäkerhet och landgrabbing

Omkring 850 miljoner människor i världen lever i hunger. Tillgång till tillräcklig och näringsriktig mat är en mänsklig rättighet, som varje stat har en skyldighet att tillförsäkra sina medborgare. De hållbarhetsmål som världens länder enats kring genom Agenda 2030 slår fast att hunger ska avskaffas och alla människor garanteras tillgång till tillräckligt med säker och näringsrik mat året om senast 2030. Dessutom ska jordbrukets produktivitet och inkomster för småskaliga livsmedelsproducenter fördubblas, bl.a. genom säker och lika tillgång till mark, andra produktionsresurser och insatsvaror, kunskap, finansiella tjänster och marknader samt möjligheter till förädling och sysselsättning utanför jordbruket till 2030. Extra utsatta grupper, som kvinnor, barn och ursprungsbefolkningsgrupper, nämns specifikt i hållbarhetsagendan.

Ett av de stora hoten mot en utveckling av jordbruket och matsäkerheten i syd är s.k. landgrabbing, som innebär att stora landområden hamnar under utländska investerares kontroll. Eftersom liten hänsyn tas till de människor som lever av jorden är landgrabbing en orättfärdig handel med jordbruksmark. Landgrabbing är ett växande problem i framför allt Afrika. När företag och enskilda länder med hjälp av utländskt kapital lägger beslag på stora markområden berövas fattiga bönder sin mark och därmed sina möjligheter att försörja sig. Landgrabbing innebär också att naturresurserna sätts under hård press. När småskaligt jordbruk av livsmedelsgrödor ersätts med storskaligt jordbruk av exportprodukter eller bioenergiproduktion, ökar oftast konsumtionen av vatten kraftigt medan den biologiska mångfalden minskar.

En sammanställning av forskningen på området, Internationell handel med jordbruksmark – Ett modernt baggböleri, gjord av forskare vid Lunds universitet, visar att landgrabbing är ”djupt problematisk ur lokalbefolkningens perspektiv”. En förklaring till detta är det ojämna maktförhållandet mellan företagen och småbönderna. Småbrukarna har ofta inget att sätta emot när internationella företag lägger beslag på marken. När de ändå protesterar blir svaret ofta våldsamt. Oxfams rapport, Land and Power – the growing scandal surrounding the new wave of investments in land, beskriver vad som hände när det utländska skogsföretaget New Forests Company tog över mark i Uganda där småbönder tidigare försörjt sig på att odla bl.a. bananer och kassava. Bybor berättar hur de hotades, misshandlades och fördrevs samt fick se sin boskap slaktas, sina skördar förstöras och sina hem brännas ned. Ett sätt att förhindra landgrabbing är därför att se till att dessa maktförhållanden blir mindre ojämlika.

En omständighet som underlättar landgrabbing är att småbönder ofta saknar papper på att de äger marken de brukar. I många länder saknas dessutom fungerande institutioner och relevant lagstiftning för att möta det kraftigt ökade utländska intresset av jordbruksmark. För att kunna upprätta register över vem som äger marken på ett sätt som inte bidrar till att brukarna fråntas sin jord måste därför lokala lantmäterimyndigheter ha resurser och kompetens. Detta uppmärksammar regeringen i skrivelsen och har som målsättning att främja uppbyggnaden av transparenta system som säkerställer nyttjanderätten och tillgången till mark, fiske och skog, vilket Vänsterpartiet välkomnar.

Tyvär finns det många exempel på hur även svenska aktörer bidragit till landgrabbing. Hit hör bioenergiprojekten Addax Bioenergy i Sierra Leone, Buchanan Renewables Fuel i Liberia och Bagamoyo Ecoenergy i Tanzania. I de första fallen har svenska biståndsmedel kanaliserats genom Swedfund och i det sistnämnda har Sida mottagit en ansökan om kreditgarantier. Svenska biståndsmedel ska inte användas till

att beröva fattiga människor möjligheten att försörja sig. Regeringen bör ta fram riktlinjer för det svenska utvecklingssamarbetet som tydliggör att svenska biståndsmedel inte får bidra till landgrabbing. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Kritik har även riktats mot AP-fonderna för att de bidragit till landgrabbing genom sina placeringar. Ett exempel är Första AP-fondens investering i Sime Darby som uppmärksammades efter att ha ägnat sig åt landgrabbing i Liberia 2013. Sime Darby tecknade ett avtal med Liberias regering om att under 63 år hyra mer än 300 000 hektar mark i Liberia för att odla palmer för framställning av palmolja. Bönderna i de berörda områdena hävdar att de berövats sin mark utan att först ha blivit informerade. Första AP-fonden äger fortfarande andelar i Sime Darby. Våra gemensamma pensionspengar ska investeras på ett etiskt hållbart sätt. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag som syftar till att frågor om landgrabbing ska införlivas i AP-fondernas etiska riktlinjer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vänsterpartiets syn på landgrabbing och politik för att förhindra förekomsten av det utvecklas i motion 2013/14:U201 S.k. landgrabbing.

5.2 Jämställdhet

Kränkningar av flickors och kvinnors rättigheter är det vanligaste och mest omfattande brottet mot de mänskliga rättigheterna. Världen över begränsas flickors och kvinnors liv av diskriminerande lagstiftningar och samhällsnormer. Förtryck och diskriminering är ett centralt hinder för utveckling och fattigdomsbekämpning. En samstämmig svensk utvecklingspolitik behöver därför vara en feministisk utvecklingspolitik.

Världen över ser vi hur flickors och kvinnors rättigheter begränsas på grund av diskriminering och förtryck på grund av deras kön. Samtidigt är det viktigt att understryka att flickor och kvinnor världen över i högsta grad själva är aktörer. Nobels fredspris till Malala Yousafzai 2014 synliggör både hur flickor och kvinnor själva arbetar för förändring och hur centralt arbetet för flickors och kvinnors rätt till utbildning är. Det är därför avgörande att det är flickor och kvinnor i syd som sätter dagordningen för arbetet med jämställdhet i utvecklingspolitiken och att Sverige verkar för att flickor och kvinnor finns representerade och inkluderas i alla former av beslutsprocesser.

Den svenska utvecklingspolitiken ska utgå från två perspektiv: fattiga människors perspektiv på utveckling och ett rättighetsperspektiv. Både fattigdom och inskränkningar av de mänskliga rättigheterna tar sig ofta olika uttryck för män och kvinnor. För att nå framgång på dessa områden behöver ett tydligt könsperspektiv inkluderas så att mäns och kvinnors skilda villkor synliggörs och politiken utformas så att den undanröjer förtryck och diskriminering på grund av kön. Vänsterpartiet har tidigare efterfrågat att jämställdhet görs till ett tredje perspektiv inom ramen för den svenska globala utvecklingspolitiken. Det är därför välkommet att regeringen infört jämställdhet som ett av tre tematiska perspektiv i sitt förslag till policyramverk för utvecklingssamarbetet.

Trots att det råder bred enighet om att jämställdhetsfrågor är centrala både för utveckling i stort och i svenskt utvecklingssamarbete så saknas det tydliga siffror på hur stor andel av det svenska biståndet som går till pojkar och män respektive flickor och kvinnor. Det är viktigt både med mål och med uppföljning för att garantera att svenskt

bistånd faktiskt bidrar till jämställdhet. Sverige bör ha som mål att minst 50 procent av biståndet ska gå till flickor och kvinnor. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det är på samma sätt viktigt att det skapas tydliga sätt att följa hur stor andel av biståndet som går till pojkar och män respektive flickor och kvinnor i internationella organisationer. Sverige bör verka för att EU, relevanta FN-organ, Världsbanken och de regionala utvecklingsbankerna förstärker sitt jämställdhetsarbete med målet att minst 50 procent av allt utvecklingssamarbete ska gå till flickor och kvinnor. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Att få bestämma över sin egen kropp och uttrycka sin egen sexualitet är en grundläggande mänsklig rättighet. Men det är en rättighet som kränks och inskränks i många länder som Sverige bedriver utvecklingssamarbete med. Bristande tillgång till preventivmedel och sexualupplysning, bristande mödravård och starka begränsningar i aborträtten är centrala hinder för utveckling och fattigdomsbekämpning. Behovet är stort av givarländer som är beredda att stötta organisationer som arbetar för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) i syd. Alltför många givare saknar viljan eller modet att engagera sig i dessa kontroversiella frågor. Samtidigt ser vi hur de krafter som motverkar aborträtt är aktiva i många utvecklingsländer.

RFSU har i flera rapporter granskat hur stor andel av det svenska biståndet som går till SRHR. Våren 2016 presenterade de sin tredje rapport och deras granskning omfattar nu perioden 2006–2014. Under dessa år varierade det svenska biståndet till SRHR mellan drygt 2 miljarder kronor och 2,7 miljarder kronor årligen. Det motsvarar drygt 6 procent av den svenska biståndsbudgeten. Trots att granskningen omfattar åtta år då de sittande biståndsministrarna lyfte fram SRHR som en tydlig svensk prioritering går det inte att se en tydlig ökning av det svenska stödet till SRHR, varken i kronor eller som andel av biståndsbudgeten. Jämfört med andra givare kan vi konstatera att Sverige kommer först på sjätte plats när det kommer till att satsa på SRHR, bl.a. Norge, Irland och USA avsätter en större del av sin biståndsbudget till SRHR.

RFSU:s granskning sträcker sig fram till 2014, samma år som den nuvarande regeringen tillträdde. Nuvarande regering har själva uppgett att 7 procent av den svenska biståndsbudgeten nu går till SRHR. SRHR måste prioriteras i vårt utvecklingssamarbete. Av denna anledning har Vänsterpartiet under flera år drivit att minst 10 procent av biståndsbudgeten ska öronmärkas för SRHR – ett mål som även IPCI (International Parliamentarians Conference on the Implementation of the ICPD Programme of Action) ställde sig bakom i sin slutdeklaration, Stockholm Statement of Commitment. Regeringen bör öka andelen bistånd som avsätts för arbete med SRHR till minst 10 procent av den totala biståndsbudgeten, samt verka inom EU och FN för att övriga biståndsgivare följer Sveriges exempel. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.3 Anständiga arbetsvillkor

Att få organisera sig i fria och oberoende fackföreningar är en grundläggande mänsklig rättighet. Trots detta är det i många av världens länder fortfarande förknippat med stor fara. Runt om i världen avskedas, trakasseras, fängslas och t.o.m. mördas modiga män och kvinnor bara för att de valt att organisera sig på sina arbetsplatser och krävt sina grundläggande rättigheter.

Att säkerställa löntagarnas rättigheter på arbetsmarknaden är också centralt för att lägga grunden för en socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar utveckling. Ska fattigdomen och de ekonomiska klyftorna minska krävs fria fackföreningar som garanterar att den ekonomiska tillväxten kommer fler till del och att företagets vinster fördelas på ett mer rättvist sätt. Klyftorna mellan män och kvinnor kommer inte att kunna bekämpas om man inte säkerställer kvinnors rättigheter på arbetsmarknaden. På den globala arbetsmarknaden ser vi en arbetsdelning där kvinnor utför de tyngsta arbetena till de lägsta lönerna i den sämsta arbetsmiljön. Kvinnor är överrepresenterade bland osäkra och otrygga anställningar. En samstämmig svensk utvecklingspolitik förutsätter därför att alla politikområden bidrar till att stärka löntagares rättigheter och möjligheter att organisera sig på sina egna arbetsplatser.

Ansvar för att de mänskliga rättigheterna respekteras i arbetslivet vilar inte bara på regeringar, utan också på näringslivet. Sverige borde aldrig acceptera att svenska företag bedriver verksamhet eller genomför investeringar som kan bidra till brott mot de fackliga rättigheterna. I augusti 2015 lanserade regeringen sin handlingsplan för företagande och mänskliga rättigheter. Sverige var då det sjätte landet i världen att anta en nationell handlingsplan utifrån FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter. Som del av planen kommer regeringen att göra en genomgång av hur svensk lagstiftning står sig mot de vägledande principerna för att se om det finns luckor som behöver åtgärdas. Handlingsplanen är ett välkommet initiativ, och det är bra att regeringen slår fast att den förväntar sig att svenska företag respekterar mänskliga rättigheter och ska följa FN:s vägledande principer för företagande och mänskliga rättigheter. Att planen inte klargör hur regeringen avser att säkerställa att detta sker är dock en stor brist. FN:s vägledande principer för företagande säger tydligt att stater bör använda samtliga tillgängliga åtgärder för att se till att kränkningar av mänskliga rättigheter inte sker.

Vänsterpartiet menar att den roll som fria fackföreningar spelar för fattigdomsbekämpning och ökad social rättvisa tydligare måste betonas. Likaså måste svenska företags del av ansvaret för att så sker tydliggöras. Vänsterpartiet vill se bindande regelverk eller tydliga mekanismer för ansvarsutkrävande. Inte minst är det viktigt att tydliggöra att multinationella företag bär huvudansvaret för alla delar av sin produktion i de globala värdekedjorna. Vi utvecklar detta i motion 2016/17:1195, Fackliga rättigheter i världen.

Vänsterpartiet har vid flera tillfällen yrkat på att regeringen ska verka för att svenska multinationella företag undertecknar s.k. globala ramavtal. Med ILO:s kärnkonventioner som grund sluter globala branschfack och multinationella företag avtal som omfattar företagets samtliga arbetsplatser och anställda i världen. Avtalen reglerar grundläggande arbetsvillkor om exempelvis fackliga rättigheter, löner, säkerhet, arbetsmiljö och förbud mot barnarbete. Vänsterpartiet menar att avtalen blir allt viktigare verktyg i kampen för att mänskliga rättigheter i arbetslivet ska respekteras, och en stor fördel är att fackföreningarna själva har insyn i hur avtalen efterlevs. Detta gör dem starkare och mer bindande än om företagen bevakar sig själva. Flera svenska företag har redan slutit globala ramavtal, men Vänsterpartiet anser att det borde vara självklart att alla svenska multinationella företag sluter globala ramavtal, och den svenska regeringen bör aktivt verka för att så sker. I motion 2016/17:1195, Fackliga rättigheter i världen utvecklar Vänsterpartiet sin politik för hur fackliga rättigheter kan stärkas i världen och lägger konkreta yrkanden.

5.4 Handel

Handel spelar en central roll för både Sveriges ekonomi och den ekonomiska världsordningen. Genom utbyte av varor och tjänster skapas både arbetstillfällen och enorma vinster. Handeln förs i dag inte på rättvisa villkor, och de vinster som handel skapar fördelas inte på ett rättvist sätt. Orättvisa handelsvillkor och ojämlika möjligheter att delta i världsekonomin är en av huvudförklaringarna till att vår värld fortfarande är så ojämlig och att klyftorna mellan och inom länder i stora delar av världen fortsätter att växa. Handelspolitiken måste därför spela en central roll i utvecklingspolitiken.

Genom Sveriges medlemskap i EU överfördes stora delar av vår handelspolitik till Bryssel, och där förs en gemensam handelspolitik där medlemsstaterna är bundna till unionens handelsavtal. Undantag är handel med krigsmateriel som fortfarande regleras på nationell nivå. Sverige bedriver också ett omfattande handels- och investeringsfrämjande arbete som också regleras på nationell nivå, t.ex. via Exportkreditnämnden (EKN), Svensk Exportkredit (SEK) och Business Sweden (tidigare Invest in Sweden Agency, Invest Sweden och Exportrådet), genom det stöd man ger och de exportkrediter och garantier man utfärdar vid export och investeringar utomlands.

År 2011 granskade Amnesty och Diakonia EKN, SEK och dåvarande Exportrådet. Granskningen sammanställdes i rapporten ”Export till priset av mänskliga rättigheter”. Rapporten fann brister vad gäller uppdrag, transparens och uppföljning som gör det svårt för organen att på ansvarsfullt sätt hantera målkonflikten mellan exportfrämjande och utveckling. En uppdatering av rapporten från 2013 visar på förbättringar men att det fortfarande finns mycket kvar att göra. Regeringen tog ett positivt steg när den i EKN:s regleringsbrev för 2014 skrev in att de ska ”säkerställa att verksamheten bedrivs i enlighet med – samt informera om – OECD:s riktlinjer för multinationella företag, principerna i FN:s Global Compact samt FN:s principer för företag och mänskliga rättigheter”. Sedan tidigare finns också kravet att ”Exportkreditnämnden ska inom ramen för den egna verksamheten och i samarbete med andra aktörer bidra till genomförandet av Sveriges politik för global utveckling (PGU)”.

EKN säger att de tar hänsyn till mänskliga rättigheter i sina affärer. Men EKN:s bedömningar är i huvudsak sekretessbelagda. Det är bara de största affärerna (kategori A) som behöver redovisa en begränsad mängd information (projektets namn, lokalisering och typ samt en sammanfattning av en miljö- och social konsekvensbedömning) 30 dagar innan ett slutligt beslut fattas, men även från detta krav kan undantag göras. Insynen är på så vis starkt begränsad, både för svenska beslutsfattare och för dem som berörs av besluten runt om i världen.

På uppdrag av Vänsterpartiet undersökte riksdagens utredningstjänst det svenska statliga stödet under perioden 2010–2014 till investeringar och handel med länder som av organisationen Freedom House – en obunden organisation som arbetar med övervakning av människors fri- och rättigheter – klassas som ”not free”, dvs. det vi kallar för diktaturer och auktoritära regimer. Det handlade då om 51 länder som klassades som ”not free”. För att kunna göra undersökningen behöver uppgifter om utställda krediter och lån sammanställas dels från EKN, dels från SEK. Detta lät sig inte göras, då det statliga bolaget SEK vägrat redovisa hela sin verksamhet. Det är en orimlig ordning att Sveriges riksdag inte kan få ta del av information om till vilka länder ett statligt bolag utfärdar krediter. Regeringen bör återkomma med förslag på hur de ska

öka insynen i den verksamhet som EKN och SEK bedriver. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vad gäller EKN (som omfattas av offentlighetsprincipen) ser det ut på följande sätt: Den totala volymen exportkrediter till dessa länder 2010–2014 uppgick till 58,9 miljarder svenska kronor. Det motsvarar nästan en tredjedel av EKN:s totala garantivolym. Under detta intervall utmärker sig 2011 som ett särskilt mörkt år ur människorättssynpunkt. Det året gick EKN in och garanterade affärer med Nordafrika och Mellanöstern för mer än 12 miljarder kronor. Enbart för affärer med Saudiarabien utfärdade EKN garantier för mer än 5 miljarder kronor. Den enskilt största mottagaren av svenska exportkrediter under 2010–2014 är diktaturen Saudiarabien med drygt 11 miljarder kronor. Bristerna inom SEK och EKN är inte unika för just dessa institutioner.

Expertgruppen för biståndsanalys (EBA) pekar i rapporten ”Business and human rights in development cooperation – has Sweden incorporated the UN guiding principles?” på allvarliga brister när det gäller styrningen av statsägda bolag och myndigheter. Bland annat pekar de på att det saknas obligatoriska krav på risk- och konsekvensanalyser i situationer med hög risk för kränkningar av mänskliga rättigheter, något svenska staten borde kräva av myndigheter och statsägda bolag. Även om en del aktörer på området hanterar detta genom egna frivilliga rutiner bör det ligga inom statens ansvar att ställa denna typ av krav. Regeringen bör återkomma med förslag på krav på risk- och konsekvensanalyser för myndigheters och statsägda bolags insatser inom utvecklingssamarbetet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Nystarten av PGU behandlar svenska företags roll på svåra marknader och det svenska exportstödet, men även här är målsättningarna låga. Genomförandet av nationella handlingsplaner ska följas upp, kunskaper ska höjas, handelsdelegationer ska informeras och statligt ägda bolag ska agera föredömligt. Vänsterpartiet vill se kraftigare tag för att säkerställa att företag respekterar mänskliga rättigheter och bidrar till en hållbar utveckling. Regeringen bör återkomma med mer konkreta förslag på hur svenskt exportfrämjande ska bli samstämmigt med politiken för global utveckling. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.5 Migration

Över 65 miljoner människor befinner sig på flykt runt om i världen. 125 miljoner människor är i akut behov av humanitär hjälp. Förra året levde sammanlagt 244 miljoner människor i länder utanför födelselandet, flyktingarna inräknade. Migrationen har många olika orsaker, från människor som tvingas på flykt på grund av förföljelse, förtryck och från miljöförstöring till individer som aktivt valt att lämna sitt land för att förbättra sina livsvillkor. Migration i alla dess former påverkar förutsättningarna för utveckling på gott och på ont. Därför är det centralt att migrationspolitikens alla delar måste vara samstämmiga med utvecklingspolitiken.

Att rekordmånga människor befinner sig på flykt i dag borde leda till att flera stater, framför allt i den rika delen av världen, tar ett större ansvar för att erbjuda människor en fristad, men också för att finna konstruktiva lösningar på hur migrationen ska hanteras. I stället ser vi hur Europa har stängt sig alltmer, genom att införa gränskontroller och sluta avtal med Turkiet för att de ska stoppa flyktingar från att ta sig in i Europa. Turkiet, vars gränsvakter vid flera tillfällen har skjutit mot flyktingar som försökt ta sig

in i landet från Syrien. Turkiet, som inte har ratificerat Genèvekonventionens tilläggsprotokoll som garanterar skydd åt flyktingar från länder utanför Europa. Turkiet, som har trappat upp konflikten med sin kurdiska befolkning och i kölvattnet av sommarens misslyckade kuppöversök har ökat kränkningarna av yttrande- och pressfriheten och massarresterat regimotståndare, har alltså utsetts av EU till gränsvakt. Allt för att hålla flyktingar borta från den europeiska kontinenten. Dessutom diskuteras visumfrihet för turkiska medborgare och EU-medlemskap, samtidigt som brotten mot de mänskliga fri- och rättigheterna har blivit än mer omfattande i landet. Nu höjs flera röster för att EU bör teckna ett liknande avtal med Libyen, ett land i konflikt som saknar en legitim regering och där olika områden kontrolleras av olika väpnade grupper, bl.a. Daish. Amnesty har larmat om hur landets kustbevakning slagit, skjutit och övergett flyktingar i båtar vid sina ”räddningsaktioner”. Tidigare rapporter vittnar även om hur tortyr, sexuellt våld och rättsövergrepp är vanligt förekommande i de häkten där Libyen förvarar asylsökande som försökt ta sig till Europa. Kommissionen har också föreslagit en blandning av främjande och tvingande åtgärder för att få andra stater, framför allt i Afrika, att hindra migranter från att ta sig mot Europa. Ambitionerna att förhindra människor från att tvingas fly kan låta välmenande, men i realiteten handlar det om att hindra människor från att röra sig snarare än att bekämpa anledningen till att de tvingas fly.

Utvecklingspolitiken har en viktig roll i att bekämpa migrationens orsaker, såsom fattigdom, förföljelse, krig, förtryck och miljöförstöring. Men utvecklingspolitiken och biståndsinsatser får aldrig användas för att hindra människor från att fly eller ta sig just till Europa. För Vänsterpartiet är det centralt att det alltid ska vara de fattigas perspektiv på utveckling som styr var och hur biståndet bedrivs.

När utvecklingen inom EU går åt fel håll måste Sverige stå upp för asylrätten och de grundläggande principerna för effektivt bistånd, samt visa hur migration och utveckling hänger ihop och kan stärka varandra. Den 7 juni presenterades EU-kommissionens meddelande ”New Migration Partnership Framework”. Av meddelandet framgår att kommissionen vill börja använda bistånd som ett påtryckningsmedel för att förmå länder i syd att kontrollera och begränsa migration. EU-kommissionen har tidigare föreslagit att EU ska villkora sitt bistånd till Afghanistan med att regeringen i Kabul tecknar ett återtagandeavtal – trots att Afghanistan på inget sätt kan beskrivas som ett säkert land och utvecklingsutmaningarna är enorma. Det går dessutom helt emot principerna om hur bistånd ska bedrivas – bistånd ska utgå från mottagarens egna prioriteringar och behov, inte användas som ett maktmedel av givarländer. Regeringen bör slå fast att Sverige inte använder bistånd som påtryckningsmedel inom migrationspolitiken. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I takt med att antalet flyktingar som kommer till Europa ökat de senaste åren har andelen bistånd som används till att finansiera flyktingmottagandet i enlighet med OECD-Dacs tillåtande principer om avräkningar också ökat. Sverige har under en rad år gjort störst avräkningar av alla OECD-länder. Det är en ordning som Vänsterpartiet starkt motsatt sig. Samtidigt som vi slår vakt om en human flyktingpolitik har vi motsatt oss att notan för flyktingmottagande i Sverige ska skickas till världens fattiga och förtryckta genom indraget bistånd. När regelverket inom OECD-Dac ses över i oktober 2016 finns farhågor att den svenska praktiken med stora avräkningar styr Sveriges agerande i förhandlingarna mer än den politiska ambitionen att avräkningarna ska begränsas. Regeringen bör verka för en förändring av OECD-Dacs regler så att de inte

tillåter avräkningar från biståndet för mottagande av flyktingar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Kopplingen mellan migration och utveckling borde också kunna stärkas på myndighetsnivå. Sida har i dag ingen handläggare med ansvar för migrationsfrågor och saknar tillräckligt tydliga instruktioner för att jobba med migration och utveckling, trots att det är ett område som flera svenska migrationsministrar lyft fram. Ett område som Sida borde utveckla när det gäller migration och utveckling är remitteringar, de pengar som migranter skickar hem till sina anhöriga i hemländerna, och hur de kan tas till vara för att finansiera utveckling. Sida bör också utveckla samarbetet med Migrationsverket i sina land- och regionanalyser. Migrationsverkets kartläggningar och bevakningar av flyktingmönster och situationen för människor på flykt kan vara mycket användbara för Sidas förståelse av kopplingen mellan migration och utveckling, dvs. att ha kunskap om hur många människor som utvandrat, var de befinner sig, vilket slags relation de har till diasporan, hur stora remitteringar de ger upphov till och hur dessa kan användas för att främja utveckling och fattigdomsbekämpning. Att Sida nu har fått i uppdrag av regeringen att beskriva och analysera på vilket sätt migrationen berör Sidas verksamhet är välkommet. Vänsterpartiet följer detta arbete och väljer därför att inte i denna motion lägga några skarpa förslag på detta område.

5.6 Klimaträttvisa

Vänsterpartiet strävar efter klimaträttvisa. Med det menar vi att vi tittar specifikt på klimatförändringarna utifrån ett rättviseperspektiv och på vem som påverkar respektive drabbas av klimatförändringarna. Situationen i världen i dag kan betecknas som djupt orättvis utifrån ett klimaträttviseperspektiv. Världens rika människor har orsakat klimatförändringarna och har fortfarande störst påverkan på klimatet. De som drabbas är däremot världens fattiga människor. En samstämmig utvecklingspolitik måste därför innebära en ambitiös klimatpolitik. Utifrån ett klimaträttviseperspektiv är det de rika länderna som har det historiska ansvaret för klimatförändringarna och som nu även har det största ansvaret för att minska sina utsläpp. Dessutom måste de rika länderna ge stöd till de fattiga som drabbas av klimatförändringarna.

Om Sverige ska kunna ta sitt klimatansvar måste vårt lands klimatpåverkan synliggöras. Ska vi minska vår klimatpåverkan måste vi se hur både vår konsumtion och vår produktion bidrar till klimatförändringarna. En studie av globala energisystem vid Uppsala universitet presenterade i september 2011 Sveriges konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser. I studien ingick alla de utsläpp som svenska medborgare orsakar, dels genom konsumtion av inhemska och importerade produkter, dels genom de direkta utsläppen i offentlig sektor och i hushåll. Även utsläpp som svenskar orsakar på grund av flygresor och övriga internationella transporter var medtagna. Resultatet från studien visade att de totala utsläppen ökade med ca 20 procent under perioden 1993–2005. I den officiella statistiken för Sverige under samma period uppvisas i stället en minskning med 10 procent.

En sammanställning från Naturvårdsverket år 2015 visar att denna trend har förstärkts. Under perioden 1993–2012 ökade den del av utsläppen från svensk konsumtion som sker i andra länder med 50 procent. Under samma 20-årsperiod har de inhemska utsläppen i Sverige som orsakats av konsumtion minskat med 30 procent.

Vänsterpartiet anser att detta belyser två viktiga insikter: för det första att sambandet mellan ekonomisk tillväxt och klimatpåverkan inte är brutet, för det andra att rättvisa globala klimatavtal och nationella målsättningar behöver konsumtionsbaserad bokföring av växthusgasutsläppen. Alla utsläpp måste inkluderas. Vi löser inte klimatkrisen genom att flytta utsläppen utomlands.

I nuläget rapporterar Naturvårdsverket årligen sin officiella statistik av växthusgasutsläpp till UNFCCC, FN:s klimatkonvention. I denna statistik ingår endast de utsläpp som sker inom Sverige. Den bygger med andra ord på ett produktionsperspektiv. Utsläppen från vår konsumtion synliggörs med andra ord inte, och därmed finns inte heller åtgärder och styrmedel för att komma till rätta med dessa snabbt växande utsläpp. Sammanslutningen Klimatmålsinitiativet har föreslagit att ett nytt etappmål införs för att mäta och minska Sveriges konsumtionsbaserade utsläpp. Vänsterpartiet välkomnar det förslaget. I ett konsumtionsperspektiv ingår hela produktionskedjan av varor och tjänster, med hänsyn även till utsläpp som sker i andra länder, orsakade av svensk konsumtion. Däremot räknas utsläppen för det som exporteras från Sverige bort då konsumtionsutsläppen beräknas. Fram till dess att ett etappmål för konsumtionsrelaterade utsläpp införts anser Vänsterpartiet att det är av stor betydelse att dessa utsläpp uppmärksammas. Regeringen bör ge Naturvårdsverket i uppdrag att till sin årliga officiella statistik över växthusgasutsläpp i Sverige som rapporteras till FN:s klimatkonvention, som komplement, även rapportera de konsumtionsbaserade utsläppen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.7 Vapenexport

Vänsterpartiet vill att Sverige ska vara ett land som konsekvent står upp för demokrati och folkstyre, ett land som aktivt och konsekvent arbetar för fred och nedrustning samt ett land som fördömer varje brott mot de mänskliga rättigheterna, oavsett var, av vem eller med vilka motiv de begås. Sverige har alla möjligheter att vara ett sådant land. Utrikesminister Margot Wallströms kritik gentemot Saudiarabien, erkännandet av Palestina och inrättandet av en nedrustningsambassadör är välkomna exempel på hur Sverige kan gå före och göra skillnad. Men för att kunna vara en röst för mänskliga rättigheter, nedrustning, fred och jämställdhet med trovärdighet krävs att Sverige slutar beväpna auktoritära regimer, länder som befinner sig i krig och stater som begår grova och omfattande brott mot de mänskliga rättigheterna.

Sverige är en av världens största vapenexportörer och exporten har nästan fördubblats sedan 1994. Bland köparna återfinns en lång rad diktaturer, krigförande stater och länder som begår grova och omfattande brott mot de mänskliga rättigheterna. Dubbelmoralen i svensk vapenexport visade sig inte minst under de folkliga protesterna i Nordafrika och Mellanöstern. Folket krävde frihet, demokrati och social rättvisa, samtidigt som Sverige levererade vapen till dessa auktoritära regimer.

Bristerna i den svenska samstämmighetspolitiken blir som tydligast i dagens Jemen. Samtidigt som Sida i år bidrar med 148 miljoner kronor i humanitärt stöd till det krigsdrabbade landet säljer Sverige vapen till Saudiarabien, som aktivt deltar i striderna i Jemen. I mars 2015 inledde en koalition av länder under ledning av Saudiarabien omfattande bombanfall i Jemen, efter inbjudan från Jemens exilregering. FN visade nyligen att de saudiska flyganfallen har dödat 785 barn och lemlästat 1 168. Redan för

över ett år sedan anklagade Human Rights Watch Saudiarabien för att använda klustervapen i Jemen. Den saudiledde koalitionen anfall bryter mot folkrätten och har kritiserats av både FN och EU-parlamentet. I andra konflikter har 98 procent av offren för klustervapen varit civila, många av dem barn. Majoriteten av Saudiarabiens vapen kommer från EU:s medlemsländer. Mellan 2009 och 2014 kom 59 procent av de vapen Saudiarabien importerade från just EU enligt fredsforskningsinstitutet Sipri. Under perioden 2009–2013 utfärdade EU-länderna licenser för krigsmateriel till ett värde av 19 miljarder euro till landet. Sverige är inget undantag; under en rad år var Saudiarabien en av de främsta köparna av svenska vapen. Mellan 2004 och 2014 köpte Saudiarabien krigsmateriel från Sverige för över 5,2 miljoner kronor. Vapenexporten fortsätter än i dag.

Vänsterpartiet har i flertalet motioner, senast i motion 2015/16:3371, klargjort vår position om den svenska vapenexporten, behoven av att regeringen snarast lägger förslag på en lagstiftning som förbjuder export av vapen till länder som kränker de mänskliga rättigheterna, krigförande stater eller diktaturer samt på sikt avvecklar den svenska vapenexporten helt.

I de operativa mål som regeringen anger i skrivelsen, står att regeringen i slutet av 2017 ska ha ”bidragit till att stärka förutsättningarna för att kunna bedöma hur exportkontrollärenden rörande krigsmateriel påverkar rättvis och hållbar global utveckling”. Genom en så pass urvattnad skrivning blundar regeringen för ett av de största hindren för genomförandet av PGU. Det är en försvagning av de redan vaga formuleringarna i Krigsmaterielutredningen där en stats demokratiska status föreslås ”utgöra ett centralt villkor vid tillståndsprövningen”.

Vänsterpartiet menar att det borde vara en självklarhet att man genomför obligatoriska konsekvensanalyser utifrån PGU:s målsättningar varje gång man beviljar tillstånd för export av krigsmateriel. Regeringen bör därför återkomma med förslag som innebär att den svenska krigsmaterielexporten blir samstämmig med Sveriges politik för global utveckling och inte motverkar en hållbar utveckling. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.8 Skatteflykt

Ett av de enskilt viktigaste hindren i arbetet mot fattigdom är de enorma globala pengaflöden som varje år går från fattiga till rika länder genom olaglig och oredovisad skatte- och kapitalflykt. Skatte- och kapitalflykten slår sönder möjligheten för länder i syd att mobilisera sina egna nationella resurser. Stora delar av det mervärde som skapas genom produktion och investeringar i syd kommer aldrig befolkningen i syd till del. Detta slår särskilt hårt mot länder som saknar en effektiv skatteinhämtningsförmåga samt länder där starka privata aktörer, exempelvis multinationella företag, har särskilt stora möjligheter att påverka och manipulera skattepolitiken och skattemyndigheten.

Utan skatte- och kapitalflykten hade många länder i syd själva haft resurser att minska fattigdom, mödradödlighet och hunger. De hade haft en stadigare och mer tillförlitlig inkomstkälla och inte längre varit lika sårbara för biståndsgivarnas nycker och nedskärningar i biståndsbudgetarna. Målet för utvecklingssamarbete måste vara att länder i syd får kapacitet att själva ta ut skatt för att finansiera samhällsservice och att de får äga sin egen utveckling. Detta mål undergrävs tydligt av skatte- och kapitalflykten.

Afrika söder om Sahara drabbas relativt sett mer av skatte- och kapitalflykten än någon annan del av världen. Mellan åren 1970 och 2010 försvann 814 miljarder dollar från regionen i form av just skatte- och kapitalflykt, samtidigt som biståndet till kontinenten uppgick till 659 miljarder dollar. Borträknat direktinvesteringar har alltså världens fattigaste region varit en kreditgivare på nettobasis till resten av världen under de senaste decennierna. I Tanzania, det land som tar emot mest bilateralt svenskt bistånd, och är Afrikas näst största exportör av guld, betalar flera av de största gruvföretagen ingen företagsskatt eftersom de rapporterar att de går med förlust år efter år. Vänsterpartiets politik för att motverka kapitalflykt beskrivs mer utförligt i motion 2014/15:66, Kapitalflykt.

Om de multinationella företagen skulle redovisa sina finansiella resultat – omsättning, vinster och skatt – för varje land där man är verksam som ett komplement till dagens redovisning på koncernnivå skulle det öka möjligheterna till insyn. Under de senaste åren har flera internationella initiativ tagits för att införa land-för-land-redovisning för de transnationella bolagen. I januari 2010 beslutade OECD att införa land-för-land-redovisning i sina rekommendationer för multinationella företag.

Sedan juli 2010 måste alla företag inom utvinnings- och energisektorn som registrerat sig i USA redovisa sina resultat land-för-land. Den 12 juni 2013 röstade EU-parlamentet igenom ett nytt redovisnings- och transparensdirektiv som innefattar obligatorisk land-för-land-redovisning för de vinster som företag gör genom naturresursexploatering. Det här är viktiga steg med tanke på att olja, gas och gruvindustri är viktiga delar av ekonomin i drygt 60 utvecklingsländer, och Sverige borde välkomna dessa initiativ såväl som verka för att utvecklingen påskyndas. Tyvärr valde den tidigare regeringen att ställa sig kallsinnig till initiativ för land-för-land-redovisning. I en skrivelse från den 26 november 2013 inför arbetet i EU-parlamentet och rådet framgår att den tidigare svenska regeringen inte vill införa vidare bestämmelser kring land-för-land-redovisning utan i stället vill uppmuntra till självreglering.

Även den nuvarande regeringen har valt att inte ställa sig bakom initiativen inom EU till offentlig land-för-land-rapportering och införande av obligatorisk rapportering. I stället har man valt att följa OECD-BEPS rekommendationer, som inte innehåller någon skrivning om offentlighet. Vänsterpartiet anser att offentligheten är central för att land-för-land-redovisning ska få önskad effekt och att Sverige måste vara drivande i denna process. Sverige bör arbeta aktivt för att EU antar direktiv om offentlig land-för-land-rapportering för multinationella företag inom alla sektorer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

EU-länders policyer på skatteområdet och skatteavtal med låg- och medelinkomstländer kan ha negativ inverkan på förmågan att öka inhemska skatteintäkter i dessa länder. Skatteavtalen, som i flera fall har använts för att minska skattebetalningar för finansiella flöden mellan länder, baseras ofta på OECD:s modell som är till fördel för rika länder. FN:s modell för skatteavtal anses vara mer fördelaktig för låg- och medelinkomstländer då den ger möjlighet till större skatteintäkter. Addis Ababa Action Agenda innehåller ett gemensamt åtagande med syfte att minska skatteflykten, effektivisera möjligheterna till beskattning och öka skatteuppbörden i låg- och medelinkomstländer. Samtidigt har Europaparlamentet framfört behovet av konsekvensanalyser av EU:s policyer på skatteområdet för att illustrera vilka effekter de har på låg- och medelinkomstländer. EU-kommissionen erkänner att EU-ländernas skatteavtal kan ha negativa effekter på dessa länders möjlighet till utveckling och är

medveten om behovet av att skattepolitiken ses över. Det har dock inte presenterats några konkreta åtgärdsförslag på att exempelvis genomföra konsekvensanalyser, även om flera enskilda EU-länder gjort sådana, däribland Nederländerna.

Sverige har inte genomfört någon konsekvensanalys av skatteavtalen med utvecklingsländer. Det är också oklart om Sverige följer FN:s eller OECD:s modell för skatteavtal, då regeringen inte svarat när förfrågan gjorts från det civila samhället. I ett reportage i Sveriges Radio framgår att Sverige förhandlat ned de skatter som svenska bolag betalar i låg- och medelinkomstländer, samt att ”utvecklingsländer får bland de lägsta källskatterna av alla länder när Sverige gör avtal med dem”. Vänsterpartiet menar att regeringen måste se över Sveriges skatteavtal med utvecklingsländer utifrån ett rättighets- och fattigdomsperspektiv för att säkerställa samstämmigheten i enlighet med PGU. Analyserna bör också inkludera bedömningar av effekter av avtalen utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Regeringen bör genomföra konsekvensanalyser av sina skatteavtal med utvecklingsländer utifrån ett rättighets- och fattigdomsperspektiv. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Behoven av transparens och kunskap om företags verkliga ägare eller förmånstagare har diskuterats flitigt under de senaste åren. Panamadokumenterna, Luxleaks och Swisileaks är tre exempel på läckor som skapat stora rubriker i Sverige och världen över. Läckorna visade bl.a. att ett väsentligt antal svenska företag ägnat sig åt komplexa skatteplaneringar och att flera kända svenskar fanns med på listorna över dem som har försökt gömma undan pengar. Detta görs bl.a. genom skalbolag, där företag och individer registrerar företag i skatteparadis under annat namn, vilket gör det svårt att följa vart pengarna sedan tar vägen. Ett viktigt verktyg för att sätta stopp för den typen av verksamhet och låta länder driva in en rättmätig skatt är att skapa offentliga register över verkliga ägare till företag, stiftelser och trustar.

EU har sedan 2013 intensifierat sitt arbete mot skatteflykt, även om det visat sig otillräckligt. Bland annat har unionen enats om ett antipenningtvättsdirektiv (AMLD) som innebär att alla medlemsländer ska upprätta register över företags verkliga ägare. Enligt direktivet ska informationen vara tillgänglig för dem som har ett ”legitimt intresse”. Det är dock upp till medlemsländerna att avgöra hur detta ska tolkas, vilket skapat en gråzon för vad som ska offentliggöras. Några länder, däribland Storbritannien och Danmark, har dock valt att upprätta offentliga register, vilket är positivt.

Sverige har historiskt sett inte varit ett föregångsland i att förespråka och skapa offentliga register över företagets verkliga ägare. Sverige har exempelvis tidigare motsatt sig offentliga ägarregister i antipenningtvättsdirektivet. Nuvarande regering tillsatte dock en utredning i december 2014 för att se hur direktivet ska implementeras i svensk lagstiftning, vilket ska ske senast den 26 juni 2017. Vänsterpartiet anser att Sverige bör följa Danmarks och Storbritanniens exempel och införa offentliga register. Sverige bör upprätta offentliga register över företags verkliga ägare och förmånstagare när EU:s antipenningtvättsdirektiv implementeras i svensk lagstiftning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Låg- och medelinkomstländers deltagande i de internationella samarbeten som rör skattefrågor är centralt för att få till fungerande regelverk som gynnar världens fattiga. Att regeringen driver på för att fler låg- och medelinkomstländer ska inkluderas i OECD-BEPS är därför välkommet då samarbetet kritiserats för brister på just detta område. En annan väg som flera låg- och medelinkomstländer har förespråkat är att skattesamarbetet och bekämpandet av skatteflykt förflyttas till ett mellanstatligt skatteorgan under FN där samtliga länder kan delta på lika villkor.

Under FN:s högnivåmöte för utvecklingsfinansiering i Addis Abeba blev frågan om skatt den sista, stora knäckfrågan. Slutdokumentet resulterade dock inte i något mellanstatligt skatteorgan utan i en uppgradering av FN:s skattekommitté. Denna saknar dock politiskt mandat och har små resurser. Vänsterpartiet tror att ett mellanstatligt skatteorgan under FN skulle kunna ge en ökad kraft åt arbete mot skatteflykt samt skapa ett större inflytande för de stater som drabbas hårdast. Sverige bör arbeta för att upprätta ett mellanstatligt organ inom ramen för FN, där låg- och medelinkomstländer kan delta på lika villkor i diskussioner kring skattesamarbete och åtgärder för att motverka kapital- samt skatteflykt. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Hans Linde (V)

Stig Henriksson (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Håkan Svenneling (V)

Jens Holm (V)

Birger Lahti (V)

Emma Wallrup (V)